

§ 1.1. На перехресті шляхів

КЛЮЧОВЕ ЗАПИТАННЯ

Які народи і з яких причин у давнину обрали територію України для проживання?

Основні поняття, ідеї: міграція, міграційні потоки, цивілізація

ЗАВДАННЯ ► Джерела 1–8

- * Опрацюйте Джерела 1–8 та з'ясуйте, які народи в минулому обрали для проживання українські землі.
- * З яких територій здійснювалося заселення давніх українських земель?
- * За Джерелами 1–8 укладіть хронологічну таблицю «Заселення українських земель у I тис. до н. е. — першій половині I тис. н. е.».

Народи	Час заселення (перебування)	Місце перебування

► 1. Карта «Велика Скіфія»

Історія України.
Всесвітня історія /
Атлас для 6-го
класу. — К.:
Інститут передових
технологій,
2011. — 20 с.

► 2. Із «Історії» Геродота

12. Ще й тепер у Скіфії існують кіммерійські фортеці, кіммерійські переправи, є також і країна, що називається Кіммерією, є і так званий Кіммерійський Боспор <...>.

18. Якщо перейти Борисфен, ідучи від моря, то спершу буде Гілея, а якщо йти ще вище, там живуть скіфи-землероби, яких елліни, що живуть уздовж ріки Гіпанія, називають борисфенітами, а самі себе ті елліни називають ольвіополітами <...>.

19. На схід від цих скіфів-землеробів, якщо перейти ріку Пантікап, у тій країні мешкають кочовики також скіфи, які нічого не сіють і не обробляють землі.

Геродот. Історія в дев'яти книгах / Геродот. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 183–185.

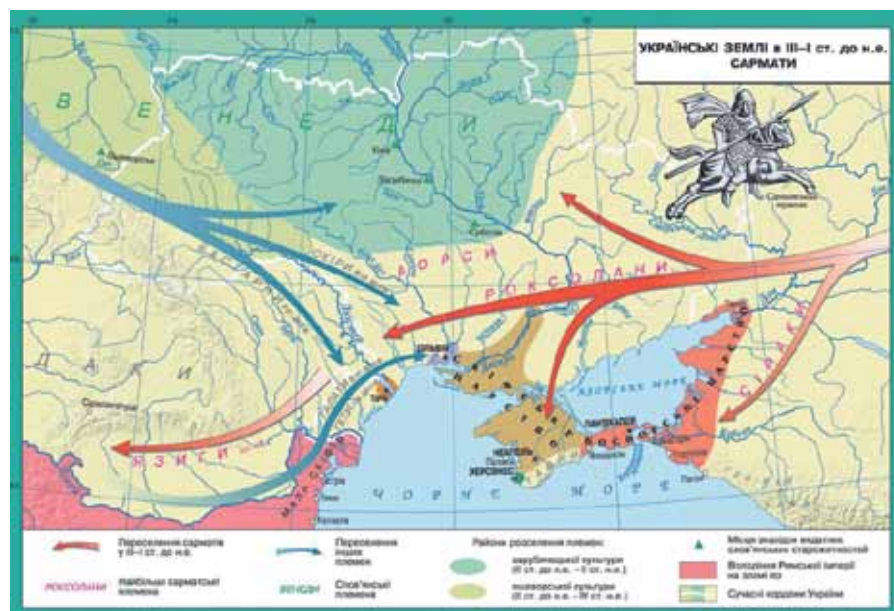
► 3. Із «Літопису Малоросії, або Історії козаків-запорожців...»

Дві причини змушують нас думати, що Україна була відома римлянам. Це безліч срібних римських монет, які постійно викопують із ту-тешньої землі, і надгробок Овідія за шість днів подорожі від Бористена по пустельних рівнинах, що були, проте, колись заселені людьми. Цю думку певне підтверджують давні руїни, купи каміння й чимало гарних криниць. На могилі Овідія знаходимо таку епітафію:

*Тут є могила співця, що божественний Август
Гнівно йому наказав з Риму назавше піти.
Марно нещасний бажав батьківську землю узрити;
Доля йому прирекла мати спочинок отут.*

Шерер, Жан-Бенуа. Літопис Малоросії, або Історія козаків-запорожців та козаків України, або Малоросії / Жан-Бенуа Шерер. — К.: Укр. письменник, 1994. — С. 20.

► 4. Карта «Українські землі в III–I ст. до н. е. Сармати»

Історія України.
Всесвітня історія /
Атлас для 6-го
класу. — К.:
Інститут передових
технологій,
2011. — 20 с.

► 5. Із «Географії» Птолемея

111.5. 1–5. Європейська Сарматія оточена з півночі Сарматським океаном вздовж Венедської гори <...>. Іншими горами оточена Сарматія, з яких називають і Венедські гори.

111.5. 7–9. А займають Сарматію дуже великі народи — венеди вздовж всієї Венедської затоки <...> і менші народи населяють Сарматію: по річці Вістуді нижче венедів гітони, потім фіни, потім сулони...

Давня історія України: у 2 кн. / П. П. Толочко, Д. Н. Козак, С. Д. Крижицький та ін. — Кн. 2. — К.: Либідь, 1995 — С. 198.

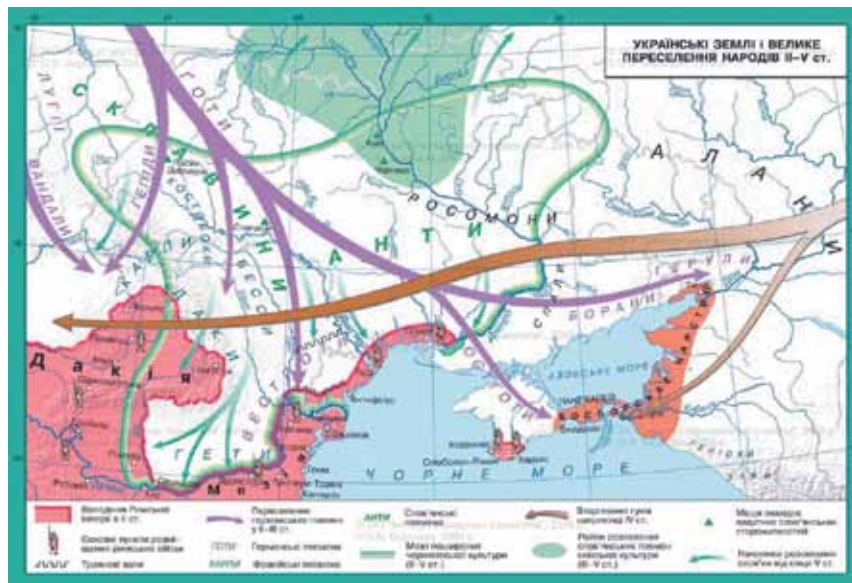
► 6. Погляд історика

Давньогрецькі міста і неукріплені поселення на північних берегах Понта Евксінського та Меотиди (Чорного й Азовського морів) виникли на завершальному етапі «великої грецької колонізації». Освоєння цього регіону розпочалося в середині VII ст. до н. е., коли були засновані Істрія в Подунав'ї та Борисфен на сучасному острові Березань, поблизу Очакова. Пізніше тут формуються три основних центри: Ольвія на Дніпровсько-Бузькому лимані, місто Боспор Кіммерійський з головним осередком у Пантікапеї (сучасна Керч) та Херсонес (околиці сучасного Севастополя). Розселення вихідців з різних місць, передовсім з Мілета, який, за висловом Плінія Старшого, був «родоначальником більш як дев'яноста міст», зумовлювалося розвитком торгівлі, пошуками нових джерел сировини (зокрема металу), військово-політичними конфліктами. Сам процес заселення нових територій відбувався як шляхом цілеспрямованої колонізації, так і стихійно.

Античні рабовласницькі держави на території Північного Причорномор'я існували протягом майже тисячі років.

Історія України / В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін. — К.: Альтернативи, 1997. — С. 15.

► 7. Карта «Велике переселення народів II–IV ст.»

Історія України.
Всесвітня історія /
Атлас для 6-го
класу. — К.:
Інститут передових
технологій,
2011. — 20 с.

► 8. Із «Повісті минулих літ»

Так само й ті ж слов'яни, прийшовши, сіли по Дніпру і назвалися полянами, а інші — древлянами, бо сіли в лісах; а другі сіли межі Прип'яттю і Двіною і назвалися дреговичами; а інші сіли на Двіні і назвалися полочанами — од річки, яка впадає в Двіну і має назву Полота; од сеї річки вони прозвалися полочанами. Слов'яни ж, що сіли довкола озера Ільменя, прозвалися своїм іменем — словенами; і зробили вони город і назвали його Новгородом. А другі ж сіли на Десні, і по Сейму, і по Сулі і називалися сіверянами.

І так розійшовся слов'янський народ...

Літопис Руський. — К.: Дніпро, 1989. — С. 3.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 9–12

★ Які причини заселення українських земель виокремлюють історики минулого і сучасності (Джерела 9–12)?

★ Які ще причини переселення чужоземців на українські терени відомі вам?

★ Як дослідники характеризують українські землі (Джерела 9–12)?

★ Що в цих характеристиках спільне і чим вони відрізняються?

► 9. Із «Історії Геродота» (V ст. до н. е.)

Отже, серед інших рік Борисфен найбільш корисний людям, бо навколо нього найкращі і найбільш поживні пасовища для худоби і дуже багато в ньому риби, приємної на смак, і вода в ньому дуже чиста, порівняно до інших із каламутною водою, і ниви навколо нього чудові, а там, де не засіяно, виростає висока трава. А в його гирлі відкладається багато солі. І великі риби в ньому без колючих кісток, що їх називають антакаями. Для харчування ця ріка дає ще і багато чого іншого, гідного всякої уваги.

Геродот. Історія в дев'яти книгах / Геродот. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 192.

► 10. Погляд дослідника (XVIII ст.)

Україна має дуже родючі ґрунти... Землю обробляти тут не важко, а дає вона такий урожай усякого збіжжя, що люди не знають здебільшого, що з ним робити. Оскільки ж їхні річки зовсім не судноплавні, то вони не мають ніякої можливості вивозити його до інших країв.

У цій країні повно худоби, дичини, риби, меду, воску, а також дерева, яке вони пускають головно на побудову своїх осель...

Усю рівнину вкрито найрізноманітнішими травами. Тут ростуть на волі найбільш запашні квіти, що їх європейці вирощують у своїх садах, докладаючи великої праці. А трави тут такі високі, що в них легко може сховатися вершник зі своїм конем.

Шерер, Жан-Бенуа. Літопис Малоросії, або Історія козаків-запорозжів... / Жан-Бенуа Шерер. — К.: Укр. письменник, 1994. — С. 19–20.

► 11. «Історія русів» (кінець XVIII — початок XIX ст.)

А зауважені деякими письменниками в тих межах чужеплемінні Слов'янам народи, а саме: Кімеріани, або Готи, Маїоти, Гунни та інші, — нарівні з ордами Понтійського Царя Мітрідата були перехожими

через Слов'янську землю та іноземні колонії, які найшли сюди зі Сходу та Півночі і по короткому тут перебуванню в країні південні і західні відійшли. Та і самі Греки і Генуезці, які вважалися мешканцями на Чорному і Азовському морях, були не чимось іншим, як купцями, які оселилися за згодою Слов'ян на їхніх приморських землях заради обопільної торговельної вигоди; а війни слов'ян з містами їхніми Херсонесом, Феодосією та Босфором означають хіба короточасні сусідські чвари, що закінчувалися згодою.

Історія Русів. — К. : Рад. письменник, 1991. — С. 37.

► 12. Погляд дослідника (кінець ХХ ст.). Дейвіс Норман

Україна — земля, по якій найбільше європейських народів прийшли на свою кінцеву батьківщину <...>. Україна займає найбільшу частину південної зони Європейської рівнини — від волзької переправи до карпатських ущелин; по ній проходить головний суходільний шлях із Азії до Європи. Її сучасна слов'янська назва означає «на краю», що є близьким до американського терміна «прикордоння». За фокусну точку України на дніпровських порогах, де степовий шлях перетинався з річковою торговельною магістраллю, люто билися всі новоприбульці, адже це була точка переходу між заселеними землями на Заході й відкритим степом на Сході. Україна має багаті мінеральні ресурси, скажімо донецьке вугілля та криворізьке залізо. Її уславлені чорноземи — найбільші сільськогосподарські ґрунти Європи <...>.

У перші кілька сторіч першого тисячоліття дуже мало регіонів Європейського півострова населяли народи, які згодом оселилися там назавжди в межах добре визначених національних «батьківщин». Більшість населення за межами римського кордону перебувала в русі. Племена й федерації племен, великі й малі, невпинно шукали собі кращої землі. Від часу до часу темп їхніх мандрівок пришвидшував голод або раптові наїзди кочових вершників; у такому разі, на десятки, а то й сотні років затримавшись у якійсь місцевості, вони зненацька зривались і рухались далі.

Нерегулярні ритми міграцій залежали від складного комплексу обставин: кліматичних змін, забезпеченості харчем, демографічного зростання, місцевої конкуренції, далеких криз.

Дейвіс, Норман. Європа: Історія / Норман Дейвіс. — К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2008. — С. 232.

► 13. Із книги Маврикія «Стратегікон» (VI–VII ст.)

ДОВІДКА.
Флафій Маврикій
Тиберій (бл. 539 —
кінець листопада
602) — імператор
Візантії (582–602).

До прибуваючих до них іноземців вони ставляться ласкаво й, виявляючи їм знаки своєї поваги, — [при переході їх] з одного місця в інше охороняють їх при необхідності, так що якщо б виявилось, що через недбалість того, хто приймає в себе іноземця, останній зазнав [якоїсь] шкоди, приймаючий його раніше починає війну [проти винного], вважаючи справою честі помститися за чужоземця.

Давня історія України : У 2 кн. — Кн. 2. — К. : Либідь, 1995. — С. 202.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 13–15

- * За текстами Джерел 13–15 розкрийте особливості ставлення корінного населення українських земель до чужинців.
- * Як ви вважаєте, чим обумовлені такі різні оцінки?
- * Що впливає на взаємовідносини між представниками різних народів?

► 14. Із спогадів Аль Джайгані (кін. IX — поч. X ст.)

Але ніхто досі не сказав, щоб який чужинець поїхав туди, щоб пробути там, бо кожного чужинця, який туди поїде, зараз вбивають. Вони торгують також, (їдучи) водою; нікому про свій побут нічого не оповідають і не мають зв'язку з чужинцями. Вони не дозволяють, щоб якийсь чужинець поїхав до їх країни.

Січинський В. Чужинці про Україну / Володимир Січинський. — К.: Фірма «Довіра», 1992. — С. 14.

ДОВІДКА

Аль Джайгані — візир Саманидів, володарів Хорасана (південно-східний район Каспійського моря).

► 15. Із книги Ібн Руста «Книга дорогоцінних скарбів» (перша пол. X ст.)

ДОВІДКА
Ібн Руста, Абу Алі Ахмед ібн Омар ібн Руста (кін. IX — поч. X ст.) — арабський середньовічний географ і енциклопедист.

Гостей шанують і добре поводяться з чужинцями, що шукають у них оборони; і з усіма, хто в них часто буває, не дозволяють нікому зі своїх кривдити і утискати таких людей. У випадку, як хто скривдить, або притисне чужинця, допомагають їй боронять (скривдженого).

Січинський В. Чужинці про Україну / Володимир Січинський. — К.: Фірма «Довіра», 1992. — С. 20.

ЗАВДАННЯ

На початку XX ст. відомий український громадський діяч, педагог Н. Григор'єв у книзі «Історія українського народу» так пояснював причини заселення українських земель іншими народами:

«Наша земля багата на пашу. Тим то сюди здавна сунулась сила всякого люду. Хто був дужчий, той вигонив слабшого й осідав на його місце. Отак і перебували тут всякі мандрівники кільканадцять сот літ.

По стародавніх книгах записано, що літ за сімсот до Різдва Христового на вкраїнських землях пасли свої череди скіфи. Скіфів вигнали сармати, а сарматів гунни. Аж за гуннами прийшли на наші землі предки наші слов'яни».

- * Як ви вважаєте, наскільки таке пояснення є правдивим?
- * На які причини заселення українських земель Н. Григор'єв не вказав? Які помилки, неточності він допустив?

